

AKSARAY SULTANHANI'NIN YERSEL FOTOGRAMETRİK YÖNTEM İLE MODELLENMESİ VE NOKTA KONUM HASSASİYET ARAŞTIRMASI

M. Yakar^a, A. Ulvi^b, O.Orhan^c, Ö.Mutluoğlu^d, M.Kök^c

^a Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği, 42031 Selçuklu/Konya(yakar@selcuk.edu.tr)

^b Selçuk Üniversitesi, Hadim Meslek Yüksek Okulu, Hadim/Konya(aliulvi@selcuk.edu.tr)

^c Selçuk Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği, 42031 Selçuklu/Konya(osmanorhan44@gmail.com)

^d Selçuk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Selçuklu/Konya(omerutluoglu@selcuk.edu.tr)

ANAHTAR KELİMELE: Sultanhanı, Yersel Fotogrametri, Röleve

ÖZET:

Bu çalışma Aksaray ilinde yapılmıştır. Çalışmada Aksaray Sultanhanı'nın yersel fotogrametrik yöntemle eserin 3 boyutlu modelinin çıkarılması amaçlanmıştır. Yersel fotogrametri tekniği yıllardır arkeolojik ölçmeler ve tarihi eserlerin dökümantasyonu için kullanılan bir yöntemdir. Dijital tekniklerin gelişimiyle birlikte fotogrametri, mimari eserlerin dökümantasyonu ve korunmasında daha verimli ve ekonomik bir yöntem haline gelmiştir.

Çalışmamızın sonunda tüm bu gelişmelerden yararlanılarak tarihi eserlerin fotogrametrik olarak belgelenmesi, yapılacak restorasyon planlarına daha hassas bir altlık oluşturulması ve farklı disiplinler arasında veri alış verişi sağlanacağı amaçlanmış ve istenilen sonuca varılmıştır. Ayrıca araziden çekilen resimler dengelendikten sonra resim üzerinde belirlenen noktaların konum hassasiyet çalışması yapıp bütün noktaların test değerlerinin sınır değerinin altında kaldığı görülmüştür.

KEY WORDS: Sultanhanı, Terrestrial Photogrammetry, Architectural Monuments

ABSTRACT:

The study is done in Aksaray. It is aimed to generate 3D model of Aksaray Sultanhanı with the terrestrial photogrammetry method in this study. The terrestrial photogrammetry method has been used for the documentation of historical artifact and the archaeological measurements for years. The photogrammetry has become more efficient and economical method in documentation and preservation of architectural monuments with the development of digital techniques.

It is seen that the terrestrial photogrammetry method can be used for Photogrammetric documentation of the historical monuments, providing more sensitive datas for the restoration plans and inter disciplinary exchange of data at the end of this study. It is also seen that all points were below the test values after taken photo from territory were balanced and were made location precision work.

1. GİRİŞ

Fotogrametrinin ilk uygulamaları Yersel Fotogrametri alanında olmuştur. Fotoğrafın bulunuşundan kısa bir süre sonra 1858 yılında Alman Meydenbauer, fotoğrafın nesnel içeriğini ölçme tekniği ile bütünleştirerek, yıkılan bir kilisenin eldeki mevcut resimlere göre onarımını gerçekleştirmiştir(Yılmaz H.M. vd.,2000) Mimarlık, tıp, arkeoloji,sanayi gibi alanlarda yersel fotogrametrik alımlar için metrik kameralar yerine ucuz, basit ve kolayca bulunabilen metrik olmayan kameraların kullanımı için yoğun çalışmalar yapılmaktadır.Tarihi kültür varlıklarında kalıcılık ve sürekliliğin sağlanması için gerçekleştirilmesi gereken en önemli iş, bu varlıklara ait envanter (doküman) bilgilerin oluşturulması ve arşivlenerek korunmasıdır. Belirleme ve belgeleme çalışmaları doküman bilginin oluşturulması olarak isimlendirilebilir. Doküman bilgilerin oluşturulması:

- Kaybolan eserlerin tekrar yerlerine konulması,
- Yıpranmış eserlerin bakımlarının yapılması,
- Başka yerlere kaçırılan eserlerin yerlerinin nereye ait olduklarının bilinmesi, öz niteliklerinin korunarak tekrar orijinal yerlerine yerleştirilmeleri açısından çok önemlidir. (Demirkesen, A.C, 2005)

Alınan fotoğrafların değerlendirilmesi grafik veya sayısal olarak yapılabilir. Bu sayede bilinen ölçme metotları ile elde edilecek detayla kıyaslanmayacak sayıda çok bilgi bulunabilir. Tarihi yapılarda bulunan karmaşık şekil ve motiflerin ölçekli çizimleri klasik metotlarla çoğu kez yapılamazken, fotoğrafik metotlar bu şekilleri gerçek konumlarında ve bütün ayrıntıları ile istenen ölçekte vermektedir(TÜDEŞ,T.,1996).

Yersel fotogrametrinin mimari röleve çalışmalarında en yoğun olarak kullanıldığı yer, tarihi yerlere ait cephelerin restorasyon ve belgeleme amaçlı planlarının çıkarılmasıdır(URL-1).

2. YERSEL FOTOGRAMETRİNİN ÖNEMİ

Kültürel mirasın çeşitli fiziksel, sosyal, ekonomik kültürel, tarihsel yönlerine ilişkin çeşitli nitelik ve ölçekte bilgi üretilmesi yanında, üretilen çok miktardaki verinin işlenmesi ve kullanılabilir bilgiye dönüştürülmesi de koruma açısından vazgeçilemez bir gerekliliktir (URL-2).

Belgeleme çalışmalarında kullanılan en etkin verimli tekniklerden biride fotogrametrik yöntemdir. Fotogrametrik yöntem klasik yöntemlerden 100-130 kat daha verimli, grafiksel açıdan 2-5 kat daha avantajlı ve doğruluk açısından da 10 kat daha hassastır (Sağıroğlu, 2004).

Günümüzde ulusal ve uluslararası birçok çalışmalar dijital yersel fotogrametri ile bağlantılı olup mimarlık gibi birçok alanda kullanılarak kullanım alanları genişlemiştir. Dijital yersel fotogrametri

- Binaların tarihi ve arkeolojik değerlerinin tespitinde
- Cephe ölçüm ve çizimlerinde,
- Uygulama ve koruma planların hazırlanmasında kullanılmaktadır (Yılmaz H.M vd ,2000).

3. ÇALIŞMA ALANI

Konya-Aksaray yolu üzerinde Aksaray'dan 42 km. Aksaray iline bağlı Sultan Hanı Kasabası'nın içindedir Sultan Hanı'nın kitabelerinde çok açık bir şekilde I.Gıyaseddin Keyhüsrev oğlu I.Alaaddin Keykubat tarafından inşasına H.626 M.1228-29 yılında başlamak suretiyle yapılmış olduğu kesindir.

Sultan Hanı açık ve kapalı kısımları avlunun ortasında bulunan köşk mescidi ile "Sultan Hanı" tipindeki kervansarayların en büyüklerinden biridir(URL-3)

Şekil 1.Sultanhanı dünya üzerindeki konumu

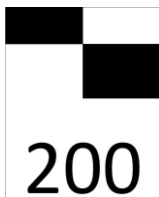
4. MATERYAL METOD

Yersel fotogrametri çalışması arazi ve ofis çalışması olmak üzere iki aşamada tamamlanmıştır. Arazi çalışması çalışma öncesi hazırlık, kağıt hedeflerin ölçülecek alana yapıştırılması, kağıt hedeflerin elektronik uzaklık ölçer ile ölçülmesi ve alanın fotoğraflanması aşamalarından oluşmuştur.

4.1.Arazi Çalışması

4.1.1.Çalışma öncesi hazırlık

Arazi çalışmasına başlamadan önce çalışmada kullanılacak kağıt hedefler(Şekil2), Elektronik Uzaklık ölçer(Şekil3) ve Dijital kamera(Şekil4) temin edilmiştir.

Şekil 2. Kağıt Hedef(Target)

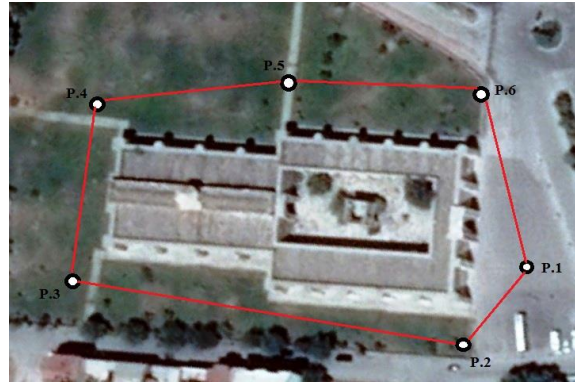
Şekil 3.Topcon GPT 3007

Şekil 4. Nikon Coolpix L310

4.1.2. Ölçüm ve fotoğraflama

Kağıt hedefler Hanın duvarlarına homojen olarak kapsayacak biçimde yapıştırılmıştır. Bu işlemten sonra Hanın etrafını çevreyecek şekilde yüzey üzerinde detay noktalarını ölçmek amacıyla kapalı poligon güzergahı tesis edilmiştir.

Şekil 5.Sultanhanı Poligonların konumu

Çizelge 1. Poligon Koordinatları

N.N	Y	X	Z
P.1	300.000	400.000	100.000
P.2	245.470	357.699	100.111
P.3	184.272	328.229	100.379
P.4	184.704	414.433	99.778
P.5	230.448	456.309	99.598
P.6	300.000	463.448	99.471

Arazi çalışmasında 6 adet poligon aracılığı ile Han duvarları üzerinde toplam 247 adet detay noktası ölçülmüştür. Bu noktaların 125 adet resimlerin dengelenmesi işleminde kullanılmıştır.

Noktaların koordinatlandırılması işleminden sonra fotoğraflama çalışmasına geçilmiştir. Hanın etrafı 360° dönülerek 350 adet fotoğraf çekilmiştir. Fotoğrafları çekerken dikkat edilen hususlar :

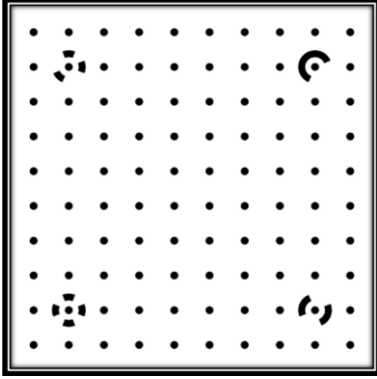
- Her fotoğraf çekiminde yer değiştirildi.
- Bütün objeyi kapsayacak şekilde bindirmeli olarak fotoğraflar çekildi.
- İki fotoğraf arasındaki açı minimum 30° olması zorunluluğu göz önünde bulunduruldu.
- Fotoğraf makinesinin zoom ayarı ile oynamadan kalibrasyonu hangi ayarda yapıldıysa fotoğraflar da aynı ayarda çekildi.

4.2 Ofis çalışması

TOPCON GPT 3007 total elektronik uzaklık ölçerden ham veriler alınıp NETCAD programı ile noktaların XYZ koordinatları hesap edilip txt formatında kaydedilmiştir.

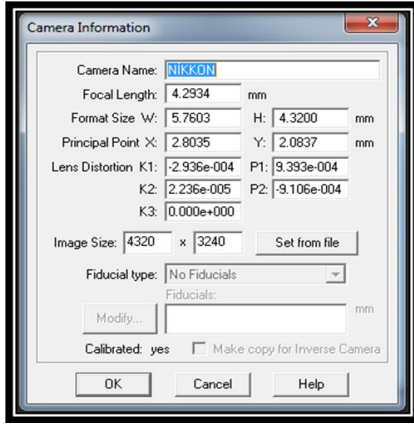
Araziden elde edilen fotoğraflar ise bilgisayara aktarılıp kullanılmaya hazır hale getirilmiştir.

Projenin çizim işlerinin yapılacağı Photomodeler yazılımı açılıp fotoğraf çekiminde kullanılan dijital kameranın kalibrasyon değerlerinin hesabı yapılmıştır.

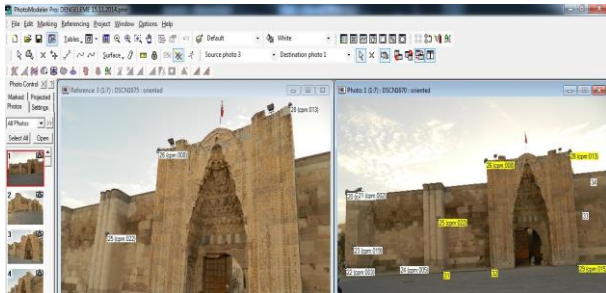

Şekil 6. Kalibrasyon kağıdı

Kalibrasyon sonucu elde edilen değerler (Şekil 7) de gösterilmiştir.

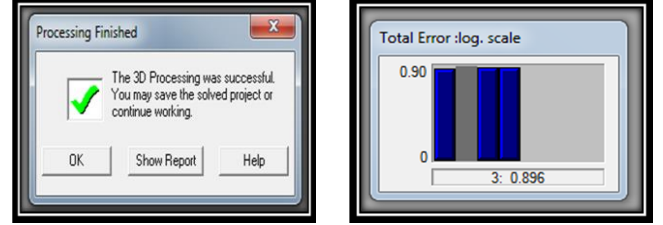

Şekil 7. Nikon Coolpix L310 kalibrasyon değerleri

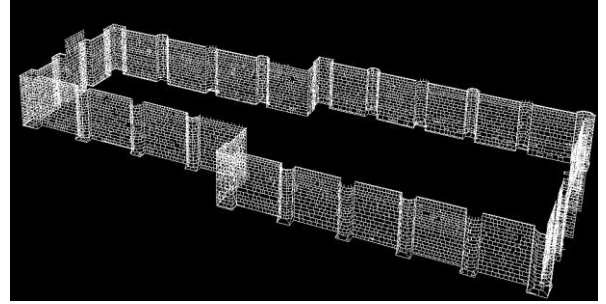
Şekil 8. Resimlerin tanıtımı ve dengelenmesi

Kamera kalibrasyon işlemi bitirildikten sonra, resimler Photomodeler yazılımına tanımlanıp dengeleme işlemi yapılmıştır. Resimlerin doğru bir şekilde dengelendiğini ve hata olmadığını gösteren proje raporu da çizimden önce görüntülenmektedir.

Şekil 9. Dengeleme işleminin başarılı olduğunu gösteren rapor

Dengeleme işleminden sonra Hanın çizimlerine geçilmiştir. Çizim işlemi duvardaki taşların tek tek çizilmesi ile tamamlanmıştır.

Şekil 10. Hanın duvar çizimleri yapılması

Duvar çizimlerinin bitirilmesinden sonra dengelemede kullanılan resimler çizimlerin üzerine giydirilmiştir.

Şekil 11. Çizimlere resimlerin giydirilmesi

4.2.1 Hassasiyet araştırması

Yapılan çizimlerin doğruluğunun araştırılması işleminde, Han duvarları üzerinden arazide 30 adet detay noktası belirlenmiştir. Bu noktaların koordinatları elektronik uzaklık ölçer ile hesaplanmıştır. Bu koordinatlar kesin koordinatlar olarak kabul edilmiştir. Aynı noktalara ait resim üzerinden elde edilen koordinat değerlerinden farkları hesaplanıp noktaların karesel ortalama hataları bulunmuştur.

Çizelge 2. Arazi, resim koordinatları ve farkları

N. N	Total Station (Kesin Koordinatlar)			Resimden elde edilen Koordinatlar			Farklar		
	Y	X	Z	Y	X	Z	Y(m)	X(m)	Z(m)
1	299.659	424.082	109.273	299.649	424.077	109.262	0.010	0.005	0.011
2	298.457	425.213	109.261	298.446	425.206	109.252	0.011	0.007	0.009
3	299.601	423.962	100.692	299.596	423.951	100.682	0.005	0.011	0.010
4	292.634	427.840	102.477	292.628	427.830	102.469	0.006	0.010	0.008
5	293.138	427.337	100.592	293.132	427.332	100.585	0.006	0.005	0.007
6	285.818	434.174	102.871	285.813	434.165	102.861	0.005	0.009	0.010
7	290.379	432.664	108.477	290.371	432.656	108.466	0.008	0.008	0.011
8	285.332	438.772	110.766	285.324	438.768	110.754	0.008	0.012	0.012
9	284.016	439.664	111.185	284.008	439.658	111.176	0.008	0.006	0.009
10	282.845	440.403	109.430	282.835	440.398	109.422	0.010	0.005	0.008
11	285.002	439.054	100.130	284.996	439.046	100.118	0.006	0.008	0.012
12	281.080	441.955	110.760	281.068	441.945	110.748	0.012	0.010	0.012
13	277.537	445.975	110.777	277.530	445.964	110.766	0.007	0.011	0.011
14	277.831	445.693	110.284	277.823	445.684	110.277	0.008	0.009	0.007
15	277.531	445.928	99.776	277.525	445.917	99.769	0.006	0.011	0.007
16	284.433	435.432	100.985	284.425	435.422	100.980	0.008	0.010	0.005
17	289.428	433.419	105.732	289.419	433.413	105.724	0.009	0.006	0.008
18	285.985	434.020	105.996	285.975	434.010	105.984	0.010	0.010	0.012
19	298.810	424.819	103.059	298.802	424.808	103.049	0.008	0.011	0.010
20	293.489	427.036	106.824	293.478	427.027	106.813	0.011	0.009	0.011
21	290.290	432.726	100.983	290.281	432.715	100.971	0.009	0.011	0.012
22	289.640	433.200	105.405	289.632	433.190	105.393	0.008	0.010	0.012
23	281.941	441.153	109.835	281.934	441.142	109.825	0.007	0.011	0.010
24	282.217	440.890	107.257	282.209	440.883	107.249	0.008	0.007	0.008
25	278.772	444.504	106.750	278.761	444.498	106.743	0.011	0.006	0.007
26	277.951	445.546	99.767	277.946	445.540	99.756	0.005	0.006	0.011
27	280.060	442.904	107.765	280.048	442.897	107.755	0.012	0.007	0.010
28	279.355	443.626	104.159	279.348	443.619	104.148	0.007	0.007	0.011
29	283.774	441.439	99.626	283.764	441.431	99.614	0.010	0.008	0.012
30	271.050	450.462	108.710	271.040	450.452	108.701	0.010	0.010	0.009

Çizelge 3. Noktaların karesel ortalama hataları

Vx(cm)	Vy(cm)	Vz(cm)	VxVx(cm)	VyVy(cm)	VzVz(cm)
1.0	0.5	1.1	1.00	0.25	1.21
1.1	0.7	0.9	1.21	0.49	0.81
0.5	1.1	1.0	0.25	1.21	1.00
0.6	1.0	0.8	0.36	1.00	0.64
0.6	0.5	0.7	0.36	0.25	0.49
0.5	0.9	1.0	0.25	0.81	1.00
0.8	0.8	1.1	0.64	0.64	1.21

0.8	1.6	1.2	0.64	1.44	1.44
0.8	0.6	0.9	0.64	0.36	0.81
1.0	0.5	0.8	1.00	0.25	0.64
0.6	0.8	1.2	0.36	0.64	1.44
1.2	1.0	1.2	1.44	1.00	1.44
0.7	1.1	1.1	0.49	1.21	1.21
0.8	0.9	0.7	0.64	0.81	0.49
0.6	1.1	0.7	0.36	1.21	0.49
0.8	1.0	0.5	0.64	1.00	0.25
0.9	0.6	0.8	0.81	0.36	0.64
1.0	1.0	1.2	1.00	1.00	1.44
0.8	1.1	1.0	0.64	1.21	1.00
1.1	0.9	1.1	1.21	0.81	1.21
0.9	1.1	1.2	0.81	1.21	1.44
0.8	1.0	1.2	0.64	1.00	1.44
0.7	1.1	1.0	0.49	1.21	1.00
0.8	0.7	0.8	0.64	0.49	0.64
1.1	0.6	0.7	1.21	0.36	0.49
0.5	0.6	1.1	0.25	0.36	1.21
1.2	0.7	1.0	1.44	0.49	1.00
0.7	0.7	1.1	0.49	0.49	1.21
1.0	0.8	1.2	1.00	0.64	1.44
1.0	1.0	0.9	1.00	1.00	0.81
[VV]=			21.91	23.20	29.54

$$m = \pm \sqrt{\frac{[v \cdot v]}{n-1}}$$

0.87	0.89	1.01

$$m_{xyz} = 1.60$$

5. SONUÇ

Türkiye üzerinde bulunduğu coğrafya dolayısı ile geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde olmuştur. Buna bağlı olarak bu coğrafya bir çok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Her kültürün kendine has mimari yapısı bulunmaktadır. Mimari yapılar en çok saray ve hanlarda göz önüne çıkmaktadır. Sultanhanı da bunlardan bir tanesidir. Sultanhanı Selçuklu devletinin mimari yapısını yansıtmaktadır. Dolayısı ile bu yapı kendi kültürümüzü temsil etmektedir. Bu çalışmada Sultanhanı'nın üç boyutlu modeli yapılmış ve yeterince hassas sonuçlar elde edilmiştir. Yersel fotogrametrik çizimler sonucunda belirlenen 30 adet noktanın hassasiyet araştırmasında y, x ve z koordinatlarında ortalama konum hatası ± 1.62 cm bulunmuştur. Noktaların koordinat farkları Çizelge 2 incelendiğinde y, x ve z eksenlerinde ortalama konum hatası değerinin altında kaldığı görülmüştür.

Elde edilen dijital veriler kültürel mirasımızın korunmasında, yapı üzerinde zaman içerisindeki değişikliklerin incelenmesinde, daha sonra yapılacak restorasyon projelerine altlık teşkil etmesinde meslek insanlarına çok yardımcı olacaktır.

REFERANSLAR

Demirkesen, A.C., M.T. Özlüdemir ve H. Demir, 2005, “Kapadokya Örneğinde Tarihî ve Kültürel Mirasın Korunması ve Bu İşlemlerde Harita Mühendislerinin Yetki ve Sorumlulukları”, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 28 Mart - 1 Nisan 2005, Ankara.

H.Murat YILMAZ , Hakan KARABÖRK , Murat YAKAR, Yersel Fotogrametrinin Kullanım Alanları, Niğde Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, Cilt 4 Sayı 1,2000

Sarioğlu, Ö., 2004, Yersel Fotogrametrik Rölöve Ölçüm Tekniğinin Ömer Duruk Evi Örneği Üzerinde Uygulanması. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

TÜDEŞ,T.(1996) “Yersel Fotogrametri” KTÜ Mühendislik – Mimarlık Yayınları, Fakülte Yayın No:34, Trabzon.

URL-1, Documenta Arctectural Photogrammetry, (<http://www.asfonud.Com/documenta/TechOverview.html>)

URL-2, 2007, Odtü Mimarlık Fakültesi Araştırma, Tasarım, Planlama ve Uygulama Merkezi
http://matpum.arch.metu.edu.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=69

URL-3,<http://www.aksaraykulturturizm.gov.tr/TR,63658/hanlar-ve-kervansaraylar.html>